

SVENSKA
FÖRLÄGGARE
FÖRENINGEN

2018-08-20

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

ku.remissvar@regeringskansliet.se

Diarienummer Ku2018/00773/KO

Konstnär – oavsett villkor? (SOU 2018:23)

Svenska Förläggareföreningen har beretts tillfälle att yttra sig över rubricerade remiss. Yttrandet, som överlämnas här, begränsar sig till de delar som mer direkt har bäring på bokförlagens verksamhet och därmed påverkan på författarnas möjligheter att verka. När det gäller fakta kring bokbranschen och dess utveckling gör vi också ett par rättelser och förtydliganden.

Överlag är föreningen positiv till de förslag som utredningen lämnar. Erkännandet av konstens betydelse och att konstnärspolitikerna ska bidra till möjligheterna att verka professionellt som konstnär i hela landet är viktiga utgångspunkter. Vi menar också att det är viktigt att den ekonomiska ramen för konstnärspolitikerna behöver ökas. Dock får inte detta ske på så sätt att olyckliga omfördelningar sker inom politikområdet. För förlagen, och därmed författarna, är de statliga stöd som kommer litteraturen till del oerhört viktiga och är som vi påpekat under många år, i behov av höjning.

Konstnärliga produktionshus för ungdomar bör kunna omfatta också eget skrivande och utbildning/information om olika roller inom bokförlagen. Mångfalden inom bokbranschens olika funktioner är bristfällig och allt som kan göras för att öka den välkomnas av förlagen.

Det framstår inte helt klart vad utredningen avser med ”allians för upphovsmän”, vilken funktion den skulle ha, styrningen av den eller vilka som skulle ingå i den. Inte heller framstår det som tydligt vad som avses med ”mellanhänder”. Av det skälet lämnar vi inga synpunkter på detta.

Vi tycker att ambitionen att minska den politiska detaljstyrningen inom konstnärsområdet är viktig, dock menar vi att generella regler inte får komma att användas godtyckligt. Det är bra att bidrags- och ersättningssystemen ska främja och stimulera

konstnärlig verksamhet och kvalitet och att de är stabila över tid, vilket utredningen också understryker.

Litteraturstöd och översättningsstöd

Litteraturstödet är fortsatt mycket viktigt för de svenska bokförlagen. Stödet har en direkt påverkan på förlagens ekonomiska möjligheter och bidrar, trots att stödet är relativt litet, till ökad bredd och kvalitet i utgivningen. Litteraturstödet bidrar också till att förlagen vågar satsa på utgivning som är viktig men osäker ur ett ekonomiskt perspektiv och bidrar därför också till att fler författare har möjlighet att publicera sina verk på etablerade förlag. Det är viktigt att litteraturstödet fortsatt ges på grundval av kvalité, vilket också utredningen menar ska gälla för bidrag och stipendier till konstnärer överlag. Även det statliga översättningsstödet är mycket viktigt. Stödet hjälper till att öka bredden i den svenska utgivningen men också möjligheten för svenska förlag och författare att nå ut i världen med sina böcker.

Momsen på digitala böcker

Svenska Förläggareföreningen har under lång tid arbetat för att alla böcker oavsett format ska ha samma reducerade momssats, 6 %. Att EU:s finansministrar ännu inte kunnat enats om en reform som gör det möjligt är mycket olyckligt. Det är positivt att utredningen lyfter fram denna viktiga fråga som angelägen och att kultur- och finansministrarna uttryckligen lovat att sänka momsen på elektroniska publikationer så snart direktivet ändras.

Biblioteksutlåning av e-böcker och strömmande ljudböcker

Biblioteken är helt dominerande när det gäller spridningen av e-böcker till läsarna. Ca 85 % av alla e-böcker som säljs, säljs till biblioteken för utlåning. Variationen är emellertid stor när det gäller förlagens inställning till försäljning av e-böcker till biblioteken för utlåning. Det finns allt i från förlag som ger ut e-böcker men som inte alls säljer dem till biblioteken, till förlag som säljer all sin e-boksutgivning till biblioteken till lågt pris. Det vanligaste är emellertid att förlagen säljer sina e-böcker till biblioteken och sätter lämpligt höga priser på dem för att skapa motsvarande friktion som finns för tryckta böcker. Fortfarande används så vitt vi vet också karensen, dvs. att biblioteken måste vänta ett antal månader innan de kan köpa och låna ut helt nya e-böcker. Varken förlag eller författare gynnas av att biblioteken utgör lejonparten av marknaden för e-böcker.

Förlagen och författarnas ersättning vid försäljning av digitala böcker är väsentligt lägre än för pappersböcker. De digitala lånen – köpen – inbringar inte tillräckligt med pengar, mycket mindre, än motsvarande för pappersböcker. Att biblioteken kostnader ökat i takt med att e-boksutlåningen ökat hänger samman med att varje utlåning (i princip) är ett köp och att biblioteken inte har några inbyggda friktioner när det gäller digital utlåning. (På samma sätt som pappersboksutlåningen helt naturligt har.) Författare, förlag och bibliotek behöver friktioner när det gäller e-böcker och utlåning. Det betyder inte att förutsättningarna ska vara sådana att biblioteken inte alls kan köpa in e-böcker, endast att rimliga balanserade förutsättningar ska finnas så att en vital kommersiell marknad kan byggas för e-böckerna.

Biblioteksersättning för utlåning av digitala bokformat

Sedan införandet av den statliga biblioteksersättningen i mitten av 50-talet har endast upphovsmännen fått del av ersättningen – inte förlagen. Bokförlagen ansåg emellertid vid tiden för införandet att även de skulle få en del av ersättningen. Så blev det emellertid inte och förlagen förhåller sig sedan dess till den ordningen. Biblioteksersättningen är dock en kulturpolitisk ersättning, inte en upphovsrättslig ersättning. Idag råder balans mellan köp av fysiska böcker på marknaden och bibliotekens utlåning av dess, vilket gör att den kommersiella marknaden för fysiska böcker fungerar väl. Biblioteksersättningen är en viktig komponent för att möjliggöra för författarna att arbeta. När det gäller e-böcker ersätts författarna med en royalty, t ex. per sålt exemplar, av förlagen. I princip innebär varje utlån på biblioteken alltså ett köp. Om biblioteksersättning skulle införas för e-boksutlåningen skulle författarna både få både royalty och biblioteksersättning för en och samma bok/utlåning. Så är ju inte fallet när det gäller pappersböcker. Bibliotekens utlåning av pappersböcker grundar sig i en inskränkning i upphovsrättslagen. Den inskränkningen omfattar inte e-böcker vilket utgör en väldigt viktig grundförutsättning för digital utgivning och innebär i praktiken att biblioteken inte kan köpa in en e-bok och sedan låna ut den flera gånger (alltså egentligen göra kopior och låna ut).

Talboksersättning

Talboksersättningen infördes 2005 som en tvångslicens till följd av att lagstiftningen ändrades så att synskadade och andra funktionshindrade vid sidan av rätten att låna talböcker även gavs möjlighet att behålla exemplar av talböcker, punktskriftsböcker och e-böcker. Grunden för ersättningen är en tvingande inskränkning i upphovsrätten till ett verk. Antalet talböcker som varje år produceras på grundval av denna inskränkning har ökat i antal och

även antalet berättigade användare. Eftersom produktion får ske utan samtycke från upphovsmannen, och inskränkningen därmed är betydande är det därför också viktigt att det finns hög grad av transparens vad gäller produktion och spridning. Det måste finnas bra instrument för uppföljning av talböckernas påverkan på marknaden. Förlagen får inte del av talboksersättningen, enbart författarna.

Upphovsrätten

Inom EU pågår för närvarande en översyn av upphovsrätten som syftar till att bättre anpassa det upphovsrättsliga regelverket till den digitala miljön. Detta är ett viktigt arbete men har samtidigt inneburit att upphovsrätten, inom ramen för arbete, ifrågasatts och därigenom riskerar att försvagas. En stark upphovsrätt, även i den digitala miljön, är en förutsättning för professionell utgivning av böcker och ligger helt och hållet till grund för bokförlagens möjlighet att investera i författares verk och i sin verksamhet. Upphovsrätten är grundläggande för alla kreativa näringar. Att som utredaren framhålla att ”inom ramen för den pågående översynen av upphovsrätten i EU bör de frågor som upphovsmannaorganisationer lyfter prioriteras” är en alltför ensidig och enkel väg att gå eftersom även de frågor som de kreativa näringarna driver också påverkar upphovsmännens möjlighet till ersättning. Ett upphovsrättsligt regelverk som har en hämmande inverkan på t ex bokförlags ekonomi kommer att få direkta effekter på möjligheten att ge ut nya verk och därmed på möjligheten för författare att bli utgivna och få ersättning för sina verk.

Den svenska bokmarknaden

Från och med 1970 har vi en fri och avreglerad bokmarknad i Sverige och vem som helst får sälja böcker till vilket pris som helst. Inga ramavtal reglerar längre handeln med böcker. Bokhandeln har inte någon ensamrätt eller annan marknadsmässig fördel. Införandet av de fria priserna och den fria etableringsrätten var förutsättningen för bokklubbarnas etablering och expansion under 1970–80-talen, och senare internetbokhandelns etablering och expansion. Sedan lång tid är internetbokhandeln betydande, ca en tredjedel av alla böcker som säljs, säljs via en internetbokhandel. Det är då främst fråga om tryckta böcker. Den fysiska bokhandeln som före 1970 var den dominerande återförsäljningskanalen står idag för mindre än en tredjedel av all försäljning av böcker. Sedan över 40 år har fysisk bokhandel stått för mindre än hälften av all handel med böcker. Den uppgift som finns i utredningen i mitten på sidan 148 är således felaktig.

Resterande del av marknaden består av varuhus, bokklubbar mm och, sedan några år, olika typer av abonnemangstjänster för strömmande och nedladdningsbara ljudböcker. Ca 20 % av alla böcker som säljs är digitala och ca 2 % av dem är e-böcker.

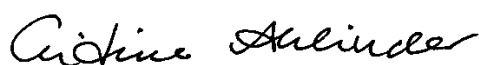
I Sverige finns ingen statistik över hur stor bokexporten är, hur många kontrakt som tecknas, värdet av dem och vad de inbringar till Sverige i form av royalty mm. Den uppgift som finns i tabellen på sidan 129 som avser "litterärt och konstnärligt skapande" visar således inte hur den svenska bokexporten utvecklas. En sådan statistik finns alltså inte idag men Svenska Förläggareföreningen arbetar med att få fram en sådan tillsammans med Statens kulturråd och de litterära agenterna.

Antalet storsäljande titlar har inte ökat under åren och så vitt vi vet har en försäljning om 1 000 exemplar av en titel inte under överskådlig tid ansetts som bra. Försäljningsupplagor mellan 3 000 och 5 000 exemplar har inte försvunnit. Flera av våra förlag har många titlar i det segmentet. Ofta säljs dagens titlar i många olika format, inte minst via streamingtjänsterna. Enligt vår statistik har antalet sålda exemplar per titel sjunkit sedan 1999. Många förlag försöker av ekonomiska skäl undvika att ge ut titlar som man inte tror kommer att sälja mer än 2 000 exemplar, men det är inte alltid så. Det finns självklart också andra utgivningsskäl än de rent kommersiella.

Avslutande ord

Trots att egenutgivningen ökar, inte minst tack vare enkla publiceringstjänster och informationsvägar, är bokförlagens roll för böckernas väg från författare till läsare helt central. Det är de professionella bokförlagen som har erfarenhet av och möjlighet att investera i och arbeta med både debutanter och etablerade författares texter, bidra med kvalificerat redaktörskap, marknadsföring och försäljning. Det är därför viktigt att bokförlagen generellt sett har rimliga grundförutsättningar för sin verksamhet. Här är upphovsrätten i bred bemärkelse av central betydelse liksom litteratur- och översättningsstöd, reducerad moms på strömmande och nedladdningsbara böcker samt balans mellan kommersiell marknad och statlig och eller kommunalt finansierad verksamhet som t ex bibliotek.

Stockholm den 2018-08-20

Kristina Ahlinder, VD

Svenska Förläggareföreningen

Om Svenska Förläggareföreningen

Svenska Förläggareföreningen är de svenska bokförlagens branschorganisation. Föreningen arbetar för en fri och öppen bokmarknad med största möjliga utrymme för nya förlag att etableras och utvecklas. Föreningens medlemmar är professionella bokförlag med en utgivning som spänner över alla genrer och format. Svenska Förläggareföreningen har för närvarande ett 70-tal medlemsförlag vilka tillsammans svarar för cirka 70 % av bokförlagsbranschens omsättning rörande allmänlitteratur. Den totala omsättningen för allmänlitteraturen beräknas till drygt 7 miljarder kronor per år.